
WSCHODNI ROCZNIK HUMANISTYCZNY
TOM XXII (2025), №3
s. 47-57
doi: 10.36121/wzawitkowska.22.2025.3.047

Wioletta Zawitkowska
ORCID 0000-0001-8212-5162
(Uniwersytet Rzeszowski)

Podróże Władysława III Warneńczyka na Ruś

Streszczenie: W czasie swego krótkiego panowania w Polsce, przed wyjazdem na Węgry w 1440 roku Władysław III odbył aż 4 podróże na Ruś. Uczestniczył wówczas w ważnych wydarzeniach, np. hołdzie wojewody i panów mołdawskich. Brał udział w sądach królewskich, wydawał dokumenty potwierdzające otrzymane pożyczki pod zastaw, ale też akty wieczyste. Spędzając we Lwowie dwukrotnie okres Bożego Narodzenia po prostu świętował razem z bratem i odpoczywał. Biorąc udział w tych wydarzeniach, uczył się także w sposób praktyczny sztuki rządzenia. Co ciekawe o jego podróżach, w czasie ważnych procesów unifikacyjnych, oprócz pobytu w związku z hołdem Eliasza, milczy Długosz w swoich „Rocznikach”.

Słowa kluczowe: Władysław III Warneńczyk, Ruś, podróże

Travels of Władysław III of Varna to Ruthenia

Annotation: During his short reign in Poland, before leaving for Hungary in 1440, Władysław III made four trips to Ruthenia. He then participated in events, such as the tribute to the voivode and the Moldovan lords. He participated in royal courts, and documents can be obtained as collateral, but also as perpetual deeds. Spending Christmas twice in Lviv, he simply celebrated with his brother and rested. By participating in these events, we also control the ways of practical governance. Interestingly, Długosz is silent about his real-time unification journeys, apart from his stay in connection with Elijah's tribute, in his "Annals".

Keywords: Władysław III Warneńczyk, Ruthenia, travels

Wstęp

Władysław Jagiełło, ojciec Władysława III, sprawował rządy poprzez systematyczne, regularne objazdy państwa polsko-litewskiego. Ważnym przystankiem na trasie jego podróży były ziemie ruskie¹. Ruś halicko-włodzimierska, przyłączona do Polski przez królową Jadwigę, nie doczekała się przez cały okres jego rządów zrównania praw z tymi, jakie obowiązywały w Królestwie Polskim. Natomiast w czasie walki polityczno-prawnej o następstwo tronu dla pierworodnego, to właśnie ziemie ruskie złożyły w 1427 r. bezwarunkowy hołd Jagielle i jego synowi (z pominięciem praw królowej Jadwigi). W podróż na Ruś król wybrał się też późną wiosną 1434 r. i zmarł na tamtych terenach².

Wybrany jego następcą i koronowany na króla 25 lipca 1434 r. Władysław III, już choćby z racji wieku (niespełna 10 lat), ale też ze względu na sytuację polityczną w państwie, był zmuszony sprawować rządy rezydencjalne. Obserwując jego „polską” część *itinerarium* (do czasu wyjazdu na Węgry w 1440 r.) widać, że przebywał najczęściej w Krakowie. Z powodu wojny domowej na Litwie nigdy nie wybrał się do kraju pochodzenia swego ojca. Nie zachował się żaden ślad jego pobytu w Wielkopolsce. Najczęściej, bo aż czterokrotnie, wyjeżdżał właśnie na ziemie ruskie, do Lwowa³.

W artykule, z wykorzystaniem głównie źródeł dokumentacyjnych, ale też historiograficznych omówiono podróż Władysława III na Ruś. Aby ułatwić ewentualną weryfikację niniejszych ustaleń, wykorzystano dokumenty wydane w najnowszych publikacjach, z archiwaliów korzystając tylko w sytuacji, gdy nie były one przedmiotem publikacji. Pomysł podjęcia problematyki podróży Władysława III na Ruś powstał już w czasie pracy nad *itinerarium* tegoż władcy. W dotychczasowej literaturze bardzo często, pod wpływem niekiedy nie tylko przemilczeń, ale nawet fałszywych twierdzeń Jana Długosza, pomija się tę kwestię⁴.

I.

Pierwsza podróż, jaką Władysław III odbył po koronacji miała miejsce właśnie na ziemie ruskie. Wprawdzie Jan Długosz podał, że spędzał on Boże Narodzenie 1434 r. w Krakowie, a następnie okres Wielkiego Postu w Sandomierzu⁵, to są przesłanki wskazujące, że pod koniec 1434 r. był już we Lwowie. Dowodzi tego dokument z 19 stycznia 1435 r., w którym jako król Polski, najwyższy książę Litwy i dziedzic Rusi za-

¹ A. Gąsiorowski, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1430*, Warszawa 2015. Zob. też: tenże, *Podróże panującego w średniowiecznej Polsce*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. 25, 1973, z. 2, s. 41–68; tenże, *Rex ambulans*, „Quaestiones Mediaevalii”, t. 1, 1977, s. 139–162.

² Z bogatej literatury przedmiotu zob. np. M. Wilamowski, *Powstanie i początki hierarchii urzędów ziemskich województwa ruskiego i Podola. Z dziejów elity politycznej Polski pierwszej połowy XV wieku*, „Roczniki Historyczne”, r. 64, 1998, s. 105–127; J. Kurtyka, *Z dziejów walki szlachty ruskiej o równouprawnienie: represje lat 1426–1427 i sejmiki roku 1439*, „Roczniki Historyczne”, r. 66, 2000, s. 83–119; W. Zawitkowska, *Walka polityczno-prawna o następstwo tronu po Władysławie Jagielle 1424–1434*, Rzeszów 2015, s. 142 i n.

³ S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium króla Władysława III 1434–1444*, Warszawa 2017, *passim*.

⁴ Brak informacji o ruskich podróżach np. w pracach: K. Olejnik, *Władysław III Warneńczyk (1424–1444)*, Szczecin 1996, s. 56 i n.; Joannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae, lib. XI et XII (1431–1444), Warszawa 2001 (dalej: Annales), *passim*.

⁵ Annales, s. 151.

pisał on Wołochowi zw. Berilo 200 grzywien na wsi Gilów w powiecie lwowskim pod warunkiem osobistej rezydencji w tejże włości (relacja kanclerza Jana z Koniecpola)⁶.

Wcześniejszy pobyt monarchy w Krakowie potwierdzony jest w źródłach dokumentowych na początku października i pośrednio 10 listopada 1434 r.⁷ Tak duża luka w *itinerarium* (ponad 2 miesiące) może wskazywać właśnie na to, że w podróż na Ruś władca udał się wcześniej niż na początku stycznia, zaś pierwsze dni nowego roku poświęcił świętowaniu, właśnie w ziemi ruskiej.

Jego pierwsza podróż mogła być związane z sympatią, jaką okazali mu mieszkańcy ziem ruskich w 1427 r., ale również z tym, że właśnie jedną z pierwszych decyzji podjętych oficjalnie po koronacji była obietnica zaprowadzenia na Rusi prawa polskiego, co zamierzał zrobić już Jagiełło (niewykluczone, że miał to ogłosić w czasie swej ostatniej – jak się okazało – podróży). Nie należy przy tym zapominać, że do tamtejszych ziem pretensje rościli książęta litewscy oraz Węgrzy. Udaając się w pierwszą podróż na Ruś Władysław III mógł oficjalnie potwierdzić zrównanie praw obowiązujących na tym obszarze z Królestwem Polskim, co przyspieszyło proces unifikacji.

Pobyt króla we Lwowie na początku 1435 r. (a prawdopodobnie już w okresie Świąt Bożego Narodzenia) znany jest tylko z jednego, przywołanego wyżej dokumentu. Nie wiadomo też, jaką trasą wracał. Niewykluczone, że jego marszruta prowadziła przez Sandomierz, który został przywołany w „Rocznikach” Długosza, i w którym panujący rzeczywiście mógł spędzać początek Wielkiego Postu, wiadomo bowiem, że 9 marca był już w Krakowie⁸.

II.

Wiele wskazuje na to, że pod koniec 1435 r. Władysław III ponownie wyruszył na Ruś. Wprawdzie Długosz po raz kolejny podał, że władca spędził święta wraz z bratem w Krakowie⁹, jednakże na inny przebieg wydarzeń wskazuje monarszy dokument z 1 grudnia, który został wydany w Ropczycach, a więc na trasie z Krakowa do Lwowa¹⁰. Poza tym Dionizy Zubrzycki pod datą 28 grudnia odnotował:

Przybył tegoż roku młody król z bratem swym Kazimierzem do Lwowa: obdarzony od miasta tak on, iako też królewicz i kanclerz Taszka materyami, pieprzem i imbirem¹¹.

⁶ *Zbiór dokumentów małopolskich* (dalej: ZDM), cz. 8: *Dokumenty z lat 1435–1440. Uzupełnienie: dokumenty z lat 1286–1442*, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975, nr 2178 (*datum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 40.

⁷ S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 39.

⁸ S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 40.

⁹ *Annales*, s. 165.

¹⁰ *Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie*, t. 2, wyd. Z.L. Radziwiński, P. Skobielski, B. Górczak, Lwów 1888, s. 153–154, nr 129. Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 42.

¹¹ D. Zubrzycki, *Kronika miasta Lwowa*, Lwów 1844, s. 97; K. Badecki, *Zaginione księgi średniowiecznego Lwowa. Studium rekonstrukcyjne*, Lwów 1927, s. 44, nr 27 (tam 29 grudnia, albo omyłkowo, albo Badecki uznał, przyjmując datację *a nativitate Christi*, że wpis ten odnosi się do poprzedniego pobytu, pod koniec 1434 r.).

Obecność w stolicy województwa ruskiego jest potwierdzona aktami wystawionymi w podobnym czasie, jak miało to miejsce w roku wcześniejszym. Tym razem jednak dowodzą tego aż trzy dokumenty. Pierwszy mandat został wydany 21 stycznia z relacji kanclerza Jana z Koniecpola. Władysław jako król Polski, najwyższy książę Litwy i dziedzic Rusi, polecał w nim arcybiskupowi Wojciechowi Jastrzębcowi na wakujące probostwo w Nowym Mieście alias Łyczane (Mieścisku) księdza Mikołaja z Budziejewa¹². W drugim z 22 stycznia, wydanym przez Janusza Kurtykę, z relacji Sędziwoja z Ostroroga *Vladislaus Dei gratia rex Polonie nec non terrarum Cracovie, Sandomirie, Siradie, Lancicie, Cujavie, Lythwanieque princeps supremus, Pomeranie, Russieque dominus et heres* na prośby szlachcica Jana z Kamionomostku przeniósł z prawa polskiego na prawo średzkie wsie Kamionomostek, Wola, Dobra i Proszków¹³. Dzięki testacji wiadomo, że przy królu byli wówczas wojewodowie: Sędziwój z Ostroroga poznański, Jan z Czyżowa sandomierski, Jan Mężyk z Dąbrowy lwowski, Jan z Licheń brzeski kujawski oraz kasztelanowie: Mikołaj Biedrzych kamieniecki, Teodoryk z Buczacza czerwonoogrodzki, Michał Mużyło z Buczacza halicki, Jan Hryćko Kierdej trembowelski, Zygmunt z Biedrzychowic smotrycki, Dzierśław Włostowski (chełmski), Przedbór z Koniecpola rozpierski oraz Michał Mużyło z Buczacza starosta bractawski. W formule *datum per manus* wystąpił wyjątkowo tylko jeden z szefów kancelarii – kanclerz Koniecpolski. W trzecim dokumencie z 25 stycznia 1436 r., używając już skróconej tytulatury monarcha zapisał 40 grzywien na wsi Usznia w powiecie oleskim i dworzyszczu Siedlce należącym do tej wsi, jej tenutariuszowi Olechnie pod warunkiem osobistej rezydencji w ziemiach Rusi (relacja kanclerza Jana z Koniecpola)¹⁴.

Pośrednio obecność króla we Lwowie potwierdza także dokument Michała Mużyło z Buczacza, w którym 18 stycznia ów pisał, że otrzymał od Władysława III tenutę Śniatyn. Zapewne więc najpóźniej 18 stycznia lub niedługo wcześniej i najpewniej we Lwowie panujący wystawił stosowny akt w tej sprawie (dokument nie zachowany)¹⁵.

Pośrednio znana jest też trasa powrotu monarchy ze Lwowa. 6 lutego w sądzie komisarzkim w Soli zasiadał m.in. kanclerz Jan Taszka Koniecpolski i kasztelan międzyrzecki oraz wojewodowie lwowski i kamieniecki, zapewne odprowadzający młodego władcę¹⁶. Stamtąd przez Lublin, gdzie także odbywały się sądy królewskie,

¹² Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, t. 10, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński, Warszawa-Poznań 1993, nr 1394 (*datum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 42.

¹³ J. Kurtyka, *Wierność i zdrada na pograniczu. Walki o Bracław w latach 1430-1437*, aneks [w:] tenże, *Podole w czasach jagiellońskich. Studia i materiały*, oprac. M. Wilamowski, Kraków 2011, s. 244-249) przyjmuje, że 22 stycznia 1436 r. jest datą akcji prawnej, zaś dokument spisano między 11 października 1436 a 24 lutego 1437 r. Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 42. Datację, jako nie budzącą wątpliwości, wskazuje F. Sikora, *Dzierśław Włostowski – czcigodny starzec, od młodzieńczych lat zawsze najbieglejszy w sztuce wojennej*, [w:] *Narodziny Rzeczypospolitej. Studia z dziejów średniowiecza i czasów wczesnonowożytnych*, t. 1, red. W. Bukowski, T. Jurek, Kraków 2012, s. 217-222.

¹⁴ ZDM, cz. 8, nr 2184 (*datum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 42. O tym i następnym pobycie Władysława III na Rusi zob. też: J. Kurtyka, *Wierność i zdrada...*, s. 239-242.

¹⁵ ZDM, cz. 8, nr 2183 (*datum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 42.

¹⁶ *Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie* (dalej: AGZ), t. 13: *Najdawniejsze zapiski sądów przemyskich i przeworskiego 1436-1468*, Lwów 1888, s. 2, przed nr 8. Pozostałe źródła S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 42.

powrócił na Wielkanoc lub niedługo potem do Krakowa – dokumenty potwierdzają jego obecność w mieście od 30 kwietnia 1436 r.¹⁷

III.

Kolejną podróż na Ruś Władysław III odbył jeszcze w tym samym roku. Po pobycie w Łęczycy, jadąc przez Sandomierz¹⁸ dotarł do Przemyśla, gdzie 6 września brał udział w sądach¹⁹. Decyzja o szybkim powrocie na ziemie ruskie została podjęta w związku z zaplanowanym we Lwowie hołdem hospodara mołdawskiego Eliasza. Pobyt króla w stolicy województwa ruskiego jest potwierdzony od 19 do 23 września. 19 września wydane zostały dwa dokumenty: hołdowniczy mołdawskiego władcy oraz tamtejszych możnych, którzy potwierdzili homagium swego hospodara i sami złożyli przysięgę na wierność, zaś 23 t.m. akt potwierdzający zawarty układ, o czym szerzej niżej²⁰.

Jedynie ten pobyt na Rusi opisany jest przez Długosza w „Rocznikach”. Kanonik krakowski, choć dokładnie przedstawił przebieg uroczystości nie ustrzegł się jednak pomyłki, podając, że hołd wojewody mołdawskiego wyznaczony był na dzień św. Michała, czyli 29 września. To dzięki niemu jednak wiadomo, że król wraz ze swoim bratem i panami Królestwa przyjął homagium na rynku miasta Lwowa przebywając w specjalnie przygotowanym namiocie. Kanonik krakowski podał też informację o wystawionym przez Eliasza dokumencie hołdowniczym oraz akcie z 23 września potwierdzającym zawarty układ wraz ze szczegółowymi ustaleniami odnośnie trybutu i powrotu ziemi szypienickiej do Korony oraz oddaniu mu w dzierżawę zamku halickiego. Długosz szczegółowo opisał przy tym także uroczystości towarzyszące tym wydarzeniom np. ucztę wydaną przez hospodara, po której ów prosił króla o zmianę decyzji w sprawie obsady arcybiskupstwa lwowskiego i zastąpienie wybranego już Sylwestra Janem Odrowążem, bratem Piotra wojewody lwowskiego. Kronikarz odnotował także fakt przybycia posłów drugiego wojewody – Stefana i odrzucenie jego prośby o możliwość złożenia hołdu²¹.

Z czasu tego pobytu we Lwowie na uwagę zasługuje także inny dokument z 23 września, wydany z relacji kanclerza w obecności dostojników Królestwa: *praelatorum, consiliariorum, tutorum et baronum*, którzy – jak zapisano w narracji – uczestniczyli w uroczystości hołdu wojewody mołdawskiego. W obecności tychże dostojników Teodoryk z Buczacza tenutariusz czerwonogrodzki udowodnił, że Władysław Jagiełło był mu winien 500 grzywien. Władysław III dług ten zapisał mu na zamku Czerwono-

¹⁷ AGZ, t. 13, s. 2, przed nr 8. W czasie tegoż pobytu mogły być ustalone kwestie związane ze zjazdem szlachty ziemi ruskiej (lwowskiej, podolskiej, przemyskiej, sanockiej, halickiej, chełmskiej i bełzkiej) na polach między Wiszną a Rodatyczami nad rzeką Rak, zob. A. Pawiński, *Sejmiki ziemskie. Początek ich i rozwój aż do ustalenia się udziału posłów ziemskich w ustawodawstwie sejmiku walnego 1374-1505*, Warszawa 1895, s. LVI-LVII (*actum et datum*).

¹⁸ S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 43.

¹⁹ AGZ, t. 13, s. 10, po nr 73. Pozostałe źródła: S. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 43.

²⁰ Zob. szerzej: I. Czamańska, *Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku*, Poznań 1996, s. 97; S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s.43-44.

²¹ *Annales*, s. 167-169. Zob. też S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s.44, przyp. 25.

gród i przynależnych wsiach, zaś w przypadku, gdyby Rafał z Jarosławia wypłacił mu 300 grzywien, to Teodoryk mógł zażądać od króla wydania nowego dokumentu na pozostałe 200 grzywien²².

Dobrze udokumentowany jest także dalszy objazd ziem ruskich. 25 września Władysław III był w Gródku Jagiellońskim, gdzie wydane zostały trzy dokumenty z relacji kanclerza. W pierwszym monarcha zapisał Janowi Wiewiórowi z Kurzeszyna 30 grzywien na wsi Chreptiów w powiecie kamienieckim. W drugim zapisał Szyszcze Łabędziowi 30 grzywien na wsi Supruńkowce w powiecie kamienieckim pod warunkiem osobistej rezydencji, zaś trzeci dotyczył zapisu Janowi Słaboszowi 40 grzywien na wsi Uszyca w powiecie bachockim nad rzeką Dniestr na Podolu, także pod warunkiem osobistej rezydencji²³.

Następnie władca przebywał w Samborze. Z 27 września pochodzi akt, w którym panujący zapisał Świętosławowi Białoleńskiemu 40 grzywien na wsi Tuczapy w powiecie śniatyńskim²⁴. Władysław III spędził tam najpewniej kilka kolejnych dni. 28 września i 2 października w składzie sądów odnotowano jego kanclerza Jana z Koniczyna oraz marszałków dworu Jana z Oleśnicy i Piotra Ryterskiego²⁵.

Wracając przez Krasnystaw, gdzie jego pobyt potwierdza dokument z 11 października 1436 r., dotarł do Krakowa, co z kolei potwierdzają wpisy sądowe z 13 listopada²⁶. Co ciekawe Długosz podsumował jego pobyt na Rusi słowami:

Ex Leopoli Wladislaus rex cum germano suo duce Casimiro discedens, terras Rusie girabat et pro diebus Natalis Domini in Cracoviam, velut ad continuum nidum suum reversus est²⁷.

IV.

Kolejny, długi pobyt Władysława III na Rusi potwierdzony jest latem 1439 r. Król jechał do Lwowa przez Krasnystaw, gdzie jego obecność poświadczona jest od 2 do 6 lipca²⁸.

W stolicy ziemi ruskiej władca przebywał 20 lipca, kiedy to z relacji podkanclerzego Piotra Wody ze Szczekocin wydał dokument, a którym zapisał Tomaszowi i Janowi z Koryta 100 grzywien na wsiach Truskawiec w powiecie drohobyskim i Koniuszki w powiecie grodeckim oraz na wyspie zwanej Maranin²⁹. Najpewniej tego po-

²² ZDM, cz. 8, nr 2185 (*datum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 44.

²³ ZDM, cz. 8, nr 2186 (*datum*), nr 2187 (*datum*), nr 2188 (*datum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 44.

²⁴ ZDM, cz. 8, nr 2189 (tylko regest). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 44.

²⁵ S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 44.

²⁶ Tamże.

²⁷ Annales, s. 170.

²⁸ ZDM, cz. 2: *Dokumenty z lat 1421–1441*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1963, nr 538 (*datum*); ZDM, cz. 5: *Dokumenty z lat 1401–1440*, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970, nr 1448 (*in*); ZDM, cz. 8, nr 2220 (*actum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 56.

²⁹ ZDM, cz. 8, nr 2221 (tylko *Leopoli*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*

bytu dotyczy nota z księgi Alembeka przytoczona przez Karola Badeckiego, w której odnotowano podarki dla króla, kanclerza Jana Taszki Koniecpolskiego i podkanclerzego Piotra Wody ze Szczekocin³⁰.

Kolejnym miejscem pobytu monarchy był Sambor, gdzie jego obecność jest poświadczona od 1 do 4 sierpnia. Możliwe, że panującego oczekiwano tam już 31 lipca – w składzie sądu królewskiego odnotowano wówczas marszałka nadwornego Andrzeja Tęczyńskiego, a wszystkie sprawy przeniesiono na dzień następny – być może z powodu nieobecności monarchy.

Z pobytu w Samborze zachowało się aż 7 dokumentów: 2 z 1 sierpnia, 4 z 3 sierpnia i jeden z 4 sierpnia. W aktach z 1 sierpnia król zapisał braciom Jędrzychowi i Bieniaszowi z Orzka 60 grzywien na wsi Siedliska w ziemi przemyskiej, a Abrahamowi Gorzkowskiemu 40 grzywien na wsi Tłumacz w powiecie kołomyjskim pod warunkiem osobistej rezydencji (relacja Piotra Wody)³¹. W pierwszym dokumencie z 3 sierpnia władca zapisał Maciejowi Smokowi stolnikowi chełmskiemu 30 grzywien na wsi Siedliszcze w ziemi chełmskiej pod warunkiem osobistej rezydencji. Drugi, zawierający uroczystą, pełną intytulację, został przygotowany z relacji podkanclerzego Piotra Wody dla mieszczan samborskich, których Władysław III uwalniał od dostarczania podwód z wyjątkiem 3–4 wozów na potrzeby kuchni króla i królowej. Zwolnił też ich z płacenia podymnego od ról znajdujących się pod miastem, zaś dla przedmieszczan ustalił podymne w wysokości 2 groszy z łana. Dzięki liście świadków wiadomo, że u boku panującego był arcybiskup lwowski Jan, biskup przemyski Piotr, wojewodowie: inowrocławski Jarand z Brudzewa i lwowski Piotr Odrowąż oraz kasztelanowie: Klemens ze Strzelc sandomierski, Sienko z Sienna lwowski. Jan z Knihinicz halicki³². W kolejnym akcie, także z relacji Piotra Wody ze Szczekocin, król zapisał Piotrowi ze Sprowy wojewodzie lwowskiemu, staroście halickiemu i samborskiemu z tytułu należności za wyprawę czeską i za obronę ziem ruskich przed Tatarami 2000 grzywien na Samborze oraz wsiach przynależnych wraz z clem Błoszowskim z zastrzeżeniem dawania 8 dni stacji w roku³³. W ostatnim wydanym tego dnia dokumencie Władysław III zapisał Hinczy z Rogowa 400 grzywien na Brzeźnicy za uczestniczenie w zjeździe z królem węgierskim³⁴. Dokument z 4 sierpnia, z relacji Piotra Wody ze Szczekocin,

rium..., s. 56.

³⁰ K. Badecki, *Zaginione księgi...*, s. 45, nr 30. Zob. też: Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 52, оп. 2, нр 1153, s. 471 (303). Wprawdzie Dionizy Zubrzycki, powołując się na Zimorowicza i tę notkę, podał, że w tym roku „miał być głód i mór w Polsce i dlatego król z całym domem i dworem na zimę do Lwowa przeniósł się” (D. Zubrzycki, *Kronika...*, s. 99), to jego pobyt zimą 1439 r. we Lwowie jest niemożliwy.

³¹ ZDM, cz. 5, nr 1450 (*in*); ZDM, cz. 8, nr 2222 (*datum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 57.

³² ZDM, cz. 5, nr 1451 (*in*); ZDM, cz. 8, nr 2223 (*actum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 57.

³³ ZDM, cz. 8, nr 2224 (*datum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 57.

³⁴ Władysław, król polski, zapisuje Hinczy z Rogowa 400 grzywien na Brzeźnicy w ziemi sieradzkiej za uczestniczenie w zjeździe swoim z królem węgierskim, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), perg. 372; Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie, tzw. Teki Naruszewicza, rkps 16, s. 531–532.

również z uroczystą intytulacją, dotyczy Przemyśla. Władca pozwolił w nim szewcom ruskim osiadłym pod tamtejszym zamkiem zajmować się swoim rzemiosłem i sprzedawać swoje wyroby bez przeszkód ze strony wójta, rajców, mieszczan oraz szewców tego miasta osiadłych na prawie polskim i niemieckim, w zamian za czynsz w dotychczasowej wysokości. Nakazał on przy tym starostom i miejscowym urzędnikom nie niepokoić adresatów aktu. Listę świadków otwiera arcybiskup lwowski (zabrakło wymienionego w wyżej wzmiankowanym źródle biskupa przemyskiego), a po nim wojewodowie Jarand z Brudzewa inowrocławski i Piotr Odrowąż lwowski oraz kasztelanowie: Klemens ze Strzelec sandomierski, Sułko z Sienna lwowski i Jan z Knichiczyn halicki³⁵.

Od 6 do 13 sierpnia monarcha był w Gródku. 6 sierpnia wystawił tam 2 dokumenty. W pierwszym zapisał Piechnie chorążemu kamienieckiemu 50 grzywien na wsi Kostanczycze w powiecie lwowskim pod warunkiem osobistej rezydencji, a w drugim (z formułą *dominus rex per se*) swemu słudze Daszkowi z tytułu służby 50 grzywien na wsi Błotnia w powiecie lwowskim³⁶. 7 sierpnia wydał kolejne dwa akty, obydwie z relacji Piotra Wody. W pierwszym zapisał swemu dworzaninowi Dobiesławowi Kmicie, który miał udać się z nim na uroczysty zjazd z królem Węgier do Biecza, 60 grzywien na mieście i przedmieściu Lipnicy w ziemi krakowskiej, zaś w drugim zapisał Mikołajowi z Wierzbicy 40 grzywien na wsi Chreptiów w powiecie kamienieckim pod warunkiem osobistej rezydencji³⁷. W następnym dniu wystawił dokument zastawny z relacji podkanclerzego, w którym zapisał Sędziwojowi Gosieńskiemu 40 grzywien na wsi Tarnawa w powiecie smotryckim pod warunkiem osobistej rezydencji³⁸. Z 11 sierpnia pochodzą dwa dokumenty, także z relacji Piotra Wody. W pierwszym król zapisał Dymitrowi z Zachodowa 100 grzywien na wsi Zuchorzyce w powiecie lwowskim pod warunkiem stacji i osobistej rezydencji, zaś Bohdanowi Jancyńskiemu 100 grzywien na wsiach Zboczów i Hlimia (?) w powiecie lwowskim także pod warunkiem osobistej rezydencji. W dokumencie wydanym 12 lub 13 sierpnia za kasztelana międzyrzeckiego i starostę generalnego Rusi Wincentego z Szamotuł, który był winien Przeclawowi z Leśca 100 grzywien, zapisał tę kwotę na wsiach Zielów i Żarnowiszczu w powiecie lwowskim, także pod warunkiem osobistej rezydencji³⁹.

Kolejny akt, z 13 sierpnia, z uroczystą intytulacją, władca wydał dla Jana Niziołka wójta szczyrzeckiego, któremu zezwolił na osadzenie wsi Dobrzany na prawie magdeburskim, określając teren lokacji i zwolnienia podatkowe, pod warunkiem osobistej rezydencji w ziemi ruskiej. Świadkami tego dokumentu byli: wojewodowie:

³⁵ AGZ, t. 6: *Dyplomatarysz*, Lwów 1876, nr 19 (*actum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 57.

³⁶ ZDM, cz. 8, nr 2225 (*datum*), nr 2226 (*datum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 57.

³⁷ ZDM, cz. 2, nr 540 (*datum*); ZDM, cz. 8, nr 2227 (*datum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 57–58.

³⁸ ZDM, cz. 8, nr 2228 (*datum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 58.

³⁹ ZDM, cz. 8, nr 2229 (*in*), nr 2230 (*datum*), nr 2231 (tam 12 sierpnia, *datum*); AGAD, Archiwum Zamoyских, sygn. 32, s. 181–182, nr 108 [114] (tam 13 sierpnia, *datum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 58.

inowrocławski Jarand z Brudzewa i lwowski Piotr ze Sprowy, kasztelanowie: Klemens Wątróbka sandomierski i Wincenty z Szamotuł międzyrzecki, Marcin chorąży poznański i Tarło ze Szczekarzowic krajczy nadworny⁴⁰. W tym samym dniu, z relacji Piotra Wody, Władysław III zapisał kniaziowi Mitce za jego pilną służbę 100 grzywien na wsi Honasków w powiecie halickim pod warunkiem osobistej rezydencji w ziemi ruskiej⁴¹.

W następnym dniu, już w Wiszni król wydał z relacji podkanclerzego dokument, w którym zapisał burgrabiemu trembowelskiemu Janowi Bieleckiemu, za zasługi w walce z Tatarami, 600 grzywien na wsiach Puków i Dubowce w powiecie halickim⁴².

Stamtąd przybył do Medyki, gdzie 17 sierpnia, także z relacji Piotra Wody zapisał wojewodzie lwowskiemu, staroście samborskiemu i halickiemu Piotrowi ze Sprowy 600 grzywien na zamku i mieście Halicz z przynależnymi wsiami wraz ze wszystkimi pożytkami, co opisano szczegółowo w innych dokumentach⁴³. Z Rusi przez Szczepieszyn udał się do Biecha na zjazd umówiony podczas spotkania w Lubowli⁴⁴.

Był to ostatni pobyt w ziemi ruskiej młodego króla. Wkrótce potem wybrano go władcą Węgier, w następstwie czego wyjechał do Budy. Nigdy, ani do Polski, ani na Ruś już nie wrócił.

Podsumowanie

W czasie swego krótkiego panowania w Polsce, do wyjazdu na Węgry w 1440 r., Władysław III odbył aż 4 podróże na Ruś. Warto na to zwrócić uwagę, choćby dlatego, że – jak zaznaczono wyżej – nie zachował się żaden ślad z jego pobytu w Wielkopolsce. Najdalej z Krakowa na północ wyruszył jedynie w sieradzkie i łęczyckie. Nigdy nie był także na Litwie.

W czasie pobytów na Rusi król uczestniczył w ważnych państwowych wydarzeniach, np. hołdzie wojewody i panów mołdawskich. Brał udział w sądach królewskich, wydawał dokumenty o różnym charakterze – głównie potwierdzające otrzymane pożyczki pod zastaw wsi, ale też akty wieczyste z pełną, uroczystą intytulacją i listą świadków. Znaczący wzrost liczby tych aktów w 1439 r. w porównaniu do lat poprzednich wynikał z faktu, że w 1438 r. monarcha osiągnął wiek sprawny i na zjeździe w Piotrkowie zaprzysiął i zatwierdził prawa i przywileje królestwa, co znosiło kuratelę tutorów. Spędzając we Lwowie dwukrotnie okres Bożego Narodzenia zwyczajnie świętował razem z bratem i odpoczywał. Biorąc udział we wszystkich tych wydarzeniach, uczył się także w sposób praktyczny sztuki rządzenia.

Co ciekawe o podróżach Władysława III, w czasie tak ważnych procesów unifikacyjnych, oprócz pobytu w związku z hołdem wojewody mołdawskiego Eliasza, milczy Długosz, którego „Roczniki” są ciągle podstawowym źródłem do dziejów

⁴⁰ ZDM, cz. 8, nr 2232 (*actum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 58.

⁴¹ ZDM, cz. 8, nr 2233 (*in*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 58.

⁴² ZDM, cz. 8, 2234 (*datum*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 58.

⁴³ ZDM, cz. 8, nr 2235 (*in*). Pozostałe źródła zob. S.A. Sroka, W. Zawitkowska, *Itinerarium...*, s. 58.

⁴⁴ Tamże.

Polski średniowiecznej. Nie jesteśmy w stanie stwierdzić, dlaczego kronikarz nie odnotował wyjazdów władcy na Ruś, a w niektórych przypadkach nawet konfabulował, np. jakoby Boże Narodzenie 1435 i 1436 r. spędził on w Krakowie, nie zaś we Lwowie, którego mieszczanie już w 1427 r. uznali go za następcę i dziedzica.

REFERENCES-BIBLIOGRAFIA

Archival sources:

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie:

Zbiór dokumentów pergaminowych: sygn. 372,

Archiwum Zamoyskich, sygn. 32

Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie: tzw. Teki Naruszewicza, sygn.16

Centralnyj derżavnyj istoryčnyj archiv Ukrainy, m. Lviv: f. 52, o. 2, nr 1153

Printed sources:

Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie, t.6: *Dyplomatarjusz*, Lwów 1876.

Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie, t. 13: *Najdawniejsze zapiski sądów przemyskich i przeworskiego 1436–1468*, Lwów 1888

Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie, t. 2, wyd. Z.L. Radziwiński, P. Skobielski, B. Gorczak, Lwów 1888

Joannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae, lib. XI et XII (1431–1444), Warszawa 2001.

Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, t. 10, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jasiński, Warszawa–Poznań 1993.

Zbiór dokumentów małopolskich, cz.2: *Dokumenty z lat 1421–1441*, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Wrocław–Warszawa–Kraków 1963.

Zbiór dokumentów małopolskich, cz. 5: *Dokumenty z lat 1401–1440*, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970.

Zbiór dokumentów małopolskich, cz. 8: *Dokumenty z lat 1435–1440. Uzupełnienie: dokumenty z lat 1286–1442*, wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975.

Studies:

Badecki K., *Zaginione księgi średniowiecznego Lwowa. Studium rekonstrukcyjne*, Lwów 1927.

Czamańska I., *Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku*, Poznań 1996.

Gąsiorowski A., *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1430*, Warszawa 2015.

Gąsiorowski A., *Podróże panującego w średniowiecznej Polsce*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. 25, 1973, z. 2, s. 41–68.

Gąsiorowski A., *Rex ambulans*, „Quaestiones Mediaevalium”, t. 1, 1977, s. 139–162.

Kurtyka J., *Wierność i zdrada na pograniczu. Walki o Bracław w latach 1430–1437*, w: J. Kurtyka, *Podole w czasach jagiellońskich. Studia i materiały*, oprac. M. Wilamowski, Kraków 2011, s. 244–249.

Kurtyka J., *Z dziejów walki szlachty ruskiej o równouprawnienie: represje lat 1426–1427 i sejmiki roku 1439*, *Roczniki Historyczne*, r. 66, 2000, s. 83–119.

Olejnik K., *Władysław III Warneńczyk (1424–1444)*, Szczecin 1996.

Pawiński A., *Sejmiki ziemskie. Początek ich i rozwój aż do ustalenia się udziału posłów ziemskich w ustawodawstwie sejmu walnego 1374–1505*, Warszawa 1895.

Sikora F., *Dzierław Włostowski – czcigodny starzec, od młodzieńczych lat zawsze najbieglejszy w sztuce wojennej*, w: *Narodziny Rzeczypospolitej. Studia z dziejów średniowiecza i czasów wczesnonowożytnych*, t. 1, red. W. Bukowski, T. Jurek, Kraków 2012, s. 217–222.

Sroka S.A., Zawitkowska W., *Itinerarium króla Władysława III 1434–1444*, Warszawa 2017.

Wilamowski M., *Powstanie i początki hierarchii urzędów ziemskich województwa ruskiego i Podola. Z dziejów elity politycznej Polski pierwszej połowy XV wieku*, „Roczniki Historyczne”, r. 64, 1998, s. 105–127.

Zawitkowska W., *Walka polityczno-prawna o następstwo tronu po Władysławie Jagiellie 1424–1434*, Rzeszów 2015.

Zubrzycki D., *Kronika miasta Lwowa*, Lwów 1844



